Bij Jesaja 50:4-11 *(K.S.)*

Eervolle schande
De verzen 4-9 worden algemeen beschouwd als het derde lied over de knecht des Heren. De twee daarop volgende verzen zijn direct tot de hoorders gericht en vragen om een reactie op hetgeen hier te berde wordt gebracht. In dit lied vertelt de knecht hoezeer zijn vasthouden aan het woord van God gepaard gaat met lijden. Op de vraag waarom hij dit moet ondergaan, wordt in feite geen antwoord gegeven. Op die kwestie gaat later wel het vierde lied van de knecht des Heren (Jes. 52:13-53:12) in.
Jes. 50:4-9 heeft een duidelijke structuur. De verzen 4-5a spreken van de roeping van de knecht om zich te openen voor Gods woord en om dat woord door te geven. Het daarop volgende gedeelte (vv. 5b-6) laat zien dat de aanvaarding van die opdracht een grote zelfopoffering vraagt. Blijkbaar riep Gods woord weerstand op. Willens en wetens laat de knecht zich te schande maken. Tot onze grote verbazing echter beweert de knecht dat hij desondanks niet te schande werd (vv. 7-9). Belangrijker dan de smadelijke behandeling door de hoorders is voor hem de wetenschap dat hij in dienst van God staat. Gelaten ondergaat hij zijn mishandeling. Hij laat zich niet van zijn stuk brengen. Want hij weet dat hij het bij het rechte einde heeft. Daarom voelt hij zich niet vernederd. Hij draagt het met ere. God is immers voor hem. In vv. 8-9 wordt dit duidelijk gemaakt met behulp van het beeld van een rechtsgeding met God als hoogste rechter. Een heel mooie nieuwtestamentische parallel van deze gedachte vinden wij bij Paulus in Rom. 8:31-39.

Agressieve troosteloosheid
De reden van de tegenwerking zoals de knecht die aan den lijve ondervindt wordt niet duidelijk aangegeven. Hoogstwaarschijnlijk ligt deze in de moeite die de joodse ballingen hebben met de boodschap van Deuterojesaja. De knecht wordt hier, zonder overigens met name genoemd te zijn, onmiskenbaar geassocieerd met de profeet. Anders dan de profeet hebben zijn landgenoten geen oor voor het woord van God. Zij zijn niet als leerlingen die vol vertrouwen zich richten op wat de meester hen te zeggen heeft. Integendeel, zij weten het beter. En de woorden van troost en hoop, die zozeer afwijken van wat zij als het meest realistische hebben leren accepteren, roepen alleen maar agressie bij hen op. In de loop van deze pericoop wordt dat steeds duidelijker. In v. 5 wordt tussen de regels door gezinspeeld op de tegenstand waarop het woord van God stuit. In v. 6 wordt beschreven hoe die weerstand zich tegen de knecht keert. Tegenover God wordt de scheiding van de geesten pas echt duidelijk. Dan blijkt ook dat het hier gaat om zaken van levensbelang. Wie zich toesluit voor Gods woord heeft geen toekomst (v. 9).

Door de duisternis heen
Het is voor de predikant niet moeilijk om een toepassing te vinden bij dit lied. Want vv. 10-11 bevatten al een duidelijke actualisering in de richting van de hoorder. Wie zich verwant voelt aan de lijdende knecht zal net als hij niet in de klacht moeten blijven steken, maar moedig zijn weg gaan vertrouwend op de God in wiens dienst hij zich weet. De beschrijving in v. 11 van de tegenstanders die zich wapenen met brandpijlen lijkt te zijn geïnspireerd door Ps. 57:5. Daar is sprake van vlammenspuwende mensenkinderen met tanden als speren en pijlen en met een tong als een scherp zwaard. Zo staan zij tegenover de knecht die zich erop verheugt 'een tong van leerlingen' te hebben gekregen (Jes. 50:4). Het lot van de tegenstanders zal hetzelfde zijn als is beschreven in Ps. 57:7. Ze zullen aan hun eigen geweld ten offer vallen. In het kader van Jes. 50:4-11 krijgt het spreken over het vuur van de vijanden een bijzondere betekenis. Het wordt ingepast in de voor Deuterojesaja typerende beeldspraak van licht en duister. De knecht des Heren heet te zijn gesteld tot 'een licht der volken' (42:6; 49:6). Het feit dat hij 'in diepe duisternis, van licht beroofd' moet wandelen lijkt daarmee in tegenspraak. Daarentegen worden zijn vijanden, die niet op God doch slechts op zichzelf vertrouwen, verlicht door hun eigen vuur. De schijn bedriegt hier echter. Het vuur dat die vijanden zelf ontstoken hebben keert zich tegen hen zelf. Ze hebben het niet in hun macht. De duisternis waarin Gods knecht vertoeft, daarentegen, is niet meer dan een voorbijgaande fase. Voor hem is er een dageraad. Ook al ziet hij dat misschien nog niet. Hij hoort er in ieder geval wel van. Voor hem is er een morgen een opwekking uit de doodsslaap (vgl. v. 4!).
Zo wordt Jes. 50:4-11 een bemoedigende weergave van de weg naar Gods koninkrijk. Het sluit aan bij de harde ervaringen die wij opdoen wanneer Gods woord botst met de werkelijkheid.

28 december 1986

zondaglezing:
Jesaia 50, 4-11
Psalm: 38
Torah: Genesis 46, 1-34

klassiek:
psalmwoord bij de intocht: Wijsheid v. Salomo 18, 14-15 (bij Ps. 93)
bij de gaven en aan tafel: Ps. 93, 1-2
Mt. 2,20 en Baruch 3,38
epistel: Galaten 4,1-7
zondagslied: LB gezang 147
'Looft God, gij christen, maakt Hem groot'
evangelie: Lucas 2, 33-40

in het nieuwe lectionarium:
Sirach 3, 3-7 en 14-17
Psalm 128 (R n vs 1)
Kolossenzen 3, 12-21
vers voor het evangelie: Kol. 2, 15a en 16a
Matteüs 2, 13-23

kleur: *wit (of rood)*

zondagsschool en kinder(neven)dienst:
Matteüs 2, 13-18

thema:
Uit Egypte geroepen

gebed
(The Church Year, 1)
Almachtige God,
gezonden hebt Gij uw enige Zoon
als het Woord van leven in onze oren
en voor onze ogen om te zien.
Help ons met vreugde te geloven
wat de schriften tot ons roepen.
Door uw Zoon, Jezus Christus onze Heer.

(The Church Year, 2)
Almachtige God,
overgoten hebt Gij ons
met het nieuwe licht
van het Woord dat
vlees en bloed is geworden
en onder ons heeft geleefd.
Laat het licht van ons geloof
openbaar worden
in alles wat wij doen.
Door uw Zoon, Jezus Christus onze Heer.

(Willem Barnard)
U danken wij,
Vader,
dat
leven niet zinloos is,
geloven niet onmogelijk,
liefde bestaanbaar,
het is ons immers
nabijgekomen
in Christus onze Heer!

voorbede gevraagd
(Oecum. gebedskalender)
voor Jordanië

Bij Jesaja 51:1-16 *(K.S.)*

Bemoediging
Het tweede boek Jesaja is maar niet een opeenstapeling van profetieën. Er zit een duidelijke lijn in. Er is een ontwikkeling waarneembaar. Terwijl in het derde lied van de knecht (Jes. 50:4-9) de toon werd gezet door de negatieve reactie op het woord van God, wordt nu een groep mensen aangesproken die blijkbaar wel een open oor hebben voor de profetie. Bewust treden zij in dat spoor en jagen gerechtigheid na (v. 1).
De eerste drie verzen van hoofdstuk 51 bestaan uit een bemoediging. Want zoals uit Jes. 50:10 al bleek, ligt de gerechtigheid niet voor het oprapen. Integendeel, alles wijst op de zege van het onrecht. Om hoop te bieden in deze, zo lijkt het, uitzichtloze situatie, wordt verwezen naar het voorbeeld van Abraham en Sara, de voorouders der gelovigen. Volgens de oude verhalen is het immers ook een wonder dat uit hen een volk kon voortkomen. Uit de onvruchtbare rots kwam leven voort, uit de put (een vaak gebruikte aanduiding van het dodenrijk) nageslacht. Zo zal ook de troosteloze puinhoop Sion weer opbloeien.
De tweede bemoediging (vv. 4-5) is van geheel andere aard. Het wankelmoedige volk wordt voorgehouden dat Gods heil veel verder gaat dan het ooit had gedacht. Het zal de gehele wereld omvatten (vgl. Jes. 42:4).
Ter ondersteuning van dit alles wordt nog eens gewezen op het fundamentele verschil tussen God en mens (v. 6). Daarom moet men de angst voor de menselijke tegenstanders afleggen (vv. 7-8; vgl. 50:9).
Er is een opvallend verschil in aanhef tussen v. 1 en v. 7. Terwijl in het eerste vers nog sprake is van 'gij, die de gerechtigheid najaagt, gij die de Here zoekt', spreekt v. 7 van 'gij, die de gerechtigheid kent, gij volk, in welks hart mijn wet is'. Blijkbaar is er dus werkelijk wat te vinden en is de aankondiging in v. 4 dat een wet van God zal uitgaan en dat hij zijn recht zal stellen, geen holle frase. Het is nu immers werkelijkheid geworden in hen die zich niet neerleggen bij de wetten van de geschiedenis, die hun vertrouwen durven stellen op God die de machten der chaos overwint. In dat vertrouwen durven zij God nu ook aan te spreken (vv. 9-11).

Gebed
In vv. 9-10 wordt Gods macht over alle tegenkrachten beleden. Veel uitleggers hebben moeite met de vermelding van de overwinning op monster/ als Rahab en de zeedraak. Dat herinnert namelijk zeer sterk aan mythen over een voorwereldlijke strijd tussen de goden. Maar dat is hier niet bedoeld. Het gaat hier om eerdere verlossende daden van God aan zijn volk. Men vraagt God zijn volk te redden, zoals hij dat al zo vaak heeft gedaan in het verleden. Die bevrijdinggeschiedenissen worden hier beschreven als een redding uit de dood. Rahab en de zeedraak zijn demonische machten, die thuis zijn in het dodenrijk. De zeedraak (Hebr. *tannîn*) wordt ook genoemd in Kanaänitische bezweringsteksten. De strijd met dit monster is dus niet alleen in de tijd voor de schepping te plaatsen. Voor de in v. 10 genoemde overwinning op de zee geldt hetzelfde. Deze wordt niet zozeer geassocieerd met de schepping als wel met de bevrijding uit Egypte waarbij zelfs de zee Gods bevrijdende handelen niet kon stoppen.
Vers 11 moet men lezen als een wens waarmee het smeekgebed wordt afgesloten: 'Zo mogen de vrijgekochten des Heren terugkeren'. Het is een bede gebaseerd op de stellige overtuiging dat dit werkelijk binnen Gods bereik ligt. Uit het gebed in vv. 9-11 blijkt wel dat men de bemoediging van vv. 1-3 werkelijk ter harte heeft genomen. Want met andere woorden wordt hetzelfde uitgedrukt. Men vertrouwt erop dat God het leven aan de dood zal onttrekken en plaats maakt voor blijdschap en vreugde.

Een nieuw verbond
Het antwoord van God in vv. 12-16 op het smeekgebed is een samenvatting van het voorafgaande. Nog eens wordt er gewezen op het grote onderscheid tussen God en mens: geen onderdrukker kan stand houden voor de schepper (vv. 12-13). God bewaart voor de dood (v. 14; vgl. de opmerking hierboven bij vv. 1-2), want hij beheerst de machten van de dood, zoals de zee (v. 15).
Het slot van v. 16 bevestigt nog eens dat het hier om een nieuw verbond tussen God en zijn volk gaat: 'Gij zijt mijn volk', zegt de Here. Al eerder was uitgesproken dat dit volk Gods wet in zijn hart had (v. 7). Zo staat deze tekst op dezelfde hoogte als het bekende Jer. 31:31-34 dat spreekt over het nieuwe verbond. Het spannende van Jes. 51 is dat dit nieuwe verbond, waarin God zijn volk zo na komt, op geen enkele manier naar de toekomst te schuiven is. Het breekt het heden open en maakt baan voor een toekomst van recht en gerechtigheid.
De slotwoorden van deze pericoop houden ook een opdracht in. Want in feite is er geen wezenlijk verschil tussen een betiteling met 'Gods volk' en met 'Gods knecht' (vgl. Jes. 41:8-9 en 42:1). Het gehoorzame volk, zoals zich dat manifesteert in Jes. 51, zal zich steeds meer identificeren met de knecht des Heren die wordt bezongen in dit bijbelboek.

31 december 1986/1 januari 1987

zondagslezing:
Jesaia 51, 1-16
Psalm: 38
Torah: Genesis 46, 8-27

klassiek:
psalmwoord bij de intocht: naar Jes 9, 1 5 en Lc. 1, 33 (bij Ps. 98)
bij de gaven en aan tafel: Ps. 89, 12.15 en Hebreeën 13, 8
epistel: Titus 2, 11-15 of Hand. 4, 8-12
lied: LB gezang 485
'O Christus, wees geprezen'
evangelie: Lucas 2, 21

in het nieuwe lectionarium:
Numeri 6, 22-27
Psalm 67 (R vs 2a)
Galaten 4, 4-7
vers voor het evangelie: Hebr. 1, 1-2
Lucas 2, 16-21

kleur: *wit*

thema van de week:
van 29 december tot en met 4 januari:
Waar is de Messias?

gebed
(oud-katholiek)
O Heer van tijd en eeuwigheid,
die ons leidt van jaar tot jaar,
wij bidden U
dat voor ons alle jaren
die Gij ons schenkt, op deze aardse tocht,
vervuld mogen zijn
met het licht des hemels
dat voor de ganse wereld verschenen is
in uw Zoon Jezus Christus, onze Heer.

(Domkerk Utrecht)
O God,
die uw zoon de naam van Bevrijder
– Jesjoea – gegeven hebt voor heel het menselijk geslacht, maakt ons deelgenoten van zijn oorsprong in Israël, van Zijn leven, sterven en opstanding.
Door Hem, uw Zoon Jezus Christus, onze Heer.

voorbede gevraagd
(Oecum. gebedskalender)
voor Jordanië